

Torony Art

A Toronyirány Magazin
kulturális különszáma

2021. szeptember 17.

INGYENES

Tiszta forrásból

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Tisztelt Olvasó!

Szeretettel ajánljuk megtisztelő figyelmébe a Toronyirány Magazin hagyományteremtő szándékkal megjelent különszámát, a Torony Art Magazint, amely a Magyar Művészeti Akadémiával együttműködve, annak támogatásával jött létre. Magazinunk kulturális különszáma – kilépve hagyományos szerkezeti keretünkből – szélesebb körben, tágabb horizonton emeli ki a Dél-Alföld rendkívül gazdag, sokszínű kulturális múltját és jelenét. A teljesség igénye nélkül adunk ízelítőt a dél-alföldi identitást meghatározó alkotókról, alkotásokról és a kultúráközvetítés jeles képviselőiről.

Fogadják lapunkat azzal a szeretettel, amilyenvel írtuk és szerkesztettük!

A szerkesztőség

3	Szellemi élmény a közönségnek, ami csak a zenével lehetséges <i>Interjú Yoon Kuk Lee-vel, a Szent Gellért Zenei Fesztivál művészeti vezetőjével</i>
4	János testvértől Schéner Mihályig <i>Kalandozás a Dél-Alföld képzőművészetében és építészetében</i>
6	Irodalmi arcképcsarnok <i>Kalandozás a dél-alföldi régió irodalmi múltjában</i>
10	Nem hangosabbak akarunk lenni, tisztábban akarunk szólni <i>Kucsera Tamás Gergelyt, a Magyar Művészeti Akadémia főtákarát kérdeztük</i>
12	Muzsikáló Dél-Alföld <i>Csongrád-Csanád és Békés megye komolyzenei körképe</i>
15	Két birodalom királynője <i>Beszélgetés Tokody Ilonával, aki operaházi tagként jutott el az operavilág csúcsaira</i>
16	Világot teremtő deszkák <i>Színházi- és táncművészet a Dél-Alföldön</i>
19	A művészetközvetítés fundamentumai <i>Körkép a dél-alföldi kulturális intézményekről</i>
22	Teremtett világ és kultúra egysége <i>Bálint Sándor néprajzi látásmódja</i>

Szellemi élmény a közönségnek, ami csak a zenével lehetséges

Az alábbiakban Yoon Kuk Lee-vel, a szeptember 21-én kezdődő Szent Gellért Nemzetközi Zenei Fesztivál művészeti vezetőjével készített beszélgetés rövidített változatát közöljük.

→ **Az alapító Robert Christian Bachmann már a kezdetekkor karakteres elképzelésekkel körvonalazta a Szent Gellért Fesztivált. Ön utódjaként mit tart a legfontosabbnak?**

→ Volt szerencsém a kezdetektől fogva jelen lenni a fesztivál életében és együtt dolgozni Bachmann profesz-

Yoon Kuk Lee

szorral. A 2008-as induláskor az volt a közös célunk, hogy üdítően új és egyedülálló zenei élményeket kínáljunk Szegednek és a Dél-Alföldnek, miközben tudtuk, hogy a város már eleve kiváló zenei intézményekkel rendelkezik. Az utóbbi években sikerült elérnünk, hogy olyan fiatal külföldi zenészeket hívtunk meg a Szent Gellért Akadémia fesztiválzenekarának és a kamaracsoportok megalapítására, akik képesek elkápráztatni

a közönséget. De hogy a kérdést is megválaszoljam: folytatom a küldetést, és még több magyar művészt tervezünk integrálni a programokba.

→ **Miképpen foglalná össze a rendezvény kulturális és spirituális küldetését?**

→ Mint új művészeti vezető egyértelmű küldetésem van. Európában, de globális szinten is forradalom zajlik a barokk és a klasszikus zene újrafelfedezésében. Az elmúlt száz évben a zenészek és a közönség is eltávolodott a romantikus hangzástól, amiben a barokk és klasszikus műveket játszották. Európában ma egy Mozart-művel, ami úgy hangzik, mint Csajkovszkij, nem tud mit kezdeni a közönség. Ezért biztosak lehetünk afelől, hogy a fesztiválon minden tőlük telhetőt megtesznek a zenészek, hogy a zeneszerzőket koruk zenei nyelvén mutassák be. Karmesterként is úgy fogom bemutatni Haydn, Mozart vagy Beethoven műveit, ahogy akkor hangzottak. Ez a mi kulturális küldetésünk.

Ami a lelki küldetést illeti, a válasz nagyon egyszerű. Ez nemcsak a mi küldetésünk, hanem a világ összes zenészé is: olyan szellemi élményt szeretnénk adni a közönségnek, ami csak a zenével lehetséges.

→ **A salzburgi Mozarteum oktatójaként miként vélekedik: napjainkban van-e még létjogosultsága a történelmi „nyugati” műzene hegemoniájának?**

→ Az európai zene hegemoniája éppen azért létezik, mert ezt a zenei nyelvet minden kultúra érti. Édesanyám, aki

1906-ban született, azon első koreaiak egyike volt, aki zongorázott, és európai zenét játszott. Mióta az eszemet tudom, mindig szólt otthon a zene.

Természetesen a keleti kultúrák zenéjét is nagyra tartom, mint például a tradicionális koreai zenét, de nem gondolnám, hogy mondjuk egy kongói származású illetőhöz közelebb tudna állni a tradicionális koreai zene, mint Mozart. 35 éve tanítok a salzburgi Mozarteum Egyetemen, és soha nem volt olyan érzésem, hogy Ausztriában tanítanék, mert a tanítványaim szó szerint a világ minden tájáról érkeztek. Ez egyértelmű bizonyítéka az európai zene hihetetlen globális státuszának.

→ **A Szent Gellért Fesztivál arra is alkalmat teremt, hogy a világ számos országából érkező muzsikuskok együtt lépjenek pódiumra szegedi zenekari művészekkel és szólistákkal...**

→ Egy ilyen találkozás mindenki számára gyümölcsöző. Ezzel például akkor szembesültem, amikor Boros Misi Mozart Concertóját játszotta a Mozarteum Egyetem egyik fiatal koreai hallgatójával. Hihetetlen zenei élmény volt.

→ **Milyen szempontok szerint alakította ki a 2021-es fesztivál műsorát?**

→ A pandémia miatt a 2020. évi fesztiválon kizárólag magyar előadók léptek fel. Korábban többnyire nemzetközi művészeket hívtunk el a fesztiválra, akikről azt gondoltuk, hogy a szegedi közönség izgalmasnak talál. Miközben a magyar előadókat kerestem, szembesültem azzal, hogy nagyon sok kiváló magyar zenész még sosem lépett fel Szegeden. A 2021-es fesztivál szervezése közben az egyik fő szempont tehát éppen az volt, hogy olyan magyar szólistákat sorakoztassak fel, mint Baráth Emőke, Molnár Levente, Várjon Dénes, Horti Lilla, Kelemen Barnabás és vonósnegyese, Kokas Katalin, Kokas Dóra és Palojtay János. Ezen kívül a fesztivál történetében először van vendég zenekarunk, az Anima Musicae Kamarazenekar, amely tehetséges fiatal budapesti zenészekből áll.

WACHSLER ÁGNES-ANTAL ZSOLT

Kalandozás a Dél-Alföld képzőművészetében és építészetében

János testvértől Schéner Mihályig

Általában az ábrázoló realizmus és a tájképfestészet hagyományvilága jut az eszünkbe a dél-alföldi képzőművészetről, pedig az alkalmazott grafikától a köztéri szobrokon keresztül az építőművészetig számos ágának van ezen a vidéken követendő tradíciója és minőségi alkotása.

A képzőművészet dél-alföldi gyökerei több évezredek, hiszen a Hódmezővásárhely határában föltárt *Kökénydombi Vénusz* nem pusztán kőkori szakrális emlék, de az ábrázoló törekvések egyik korai – s szerencsésen, ha töredékesen is – ránk maradt műalkotása. A régészeti leletekben számos dísz tárgy mellett román kori és gótikus templomi szobrok, s ív- és pillérdíszek tucatjait fedezték föl és írták össze a szakemberek a térségben Ópusztaszeren Csomorkányig. A késő gótikának pedig szép példája az 1500-as évek legelején befejezett szeged-alsóvárosi ferences Havas Boldogasszony-templom, amelynek (legalábbis az átépítésének) tervezője – az első név szerint ismert magyar építész – a ferences szerzetes János testvér volt.

A szegedi szakrális építészeti örökségben jelentős még a felsővárosi Szent Miklós-plébániatemplom és minorita kolostor, amely a tizennyolcadik század második felében készült el Lechner Vencel tervei alapján. Több Szeged környéki templomot – így például Kisteleken és Szőregen – tervezett az 1800-as évek első harmadában a város főmérnöke, Vedres István. Az 1879. évi nagy árvíz következtében elpusztult „rég Szeged” helyén Lechner Lajos egy modern, körutas-sugárutas szerkezetű várost

tervezett, amelynek a kivitelezési munkálatait a város újjáépítéséért felelős kormánybiztosa, Tisza Lajos irányította.

A magyar szecessziós építészet egyik kiemelkedő alkotása a Reök-palota, amelyet az orosházi születésű Magyar Ede tervei alapján építettek meg a huszadik század első évtizedében. 1930-ra készült el a Foerk Ernő tervezte szegedi dóm, a szeged-csanádi püspökség Szűz Mária, Magyarok Nagyasszonya tiszteletére emelt székesegyháza. Az államszocializmus korában a szegedi belváros átalakításának tervezője a Kossuth-díjas Borvendég Béla volt. A kétezres évek elején a szegedi Vár, Várkert, Stefánia-park, Móra-park, Roosevelt tér rehabilitációja – valamint a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum bővítése és rekonstrukciója is – Vesszős Péter építészmérnök, a Magyar Művészeti Akadémia tagja tervei alapján valósult meg.

A huszadik század eleji szegedi festészetnek jeles alakja Nyilasy Sándor, a nagybányai művésztelep tagja, akinek tájképei, csendéletei impresszionisztikus hatásúak, s aki a hazai plein air festészet egyik első képviselője volt. Ugyancsak a nagybányaiak neveltje volt Heller Ödön, aki a tápai tájat festette meg, rokona volt Radnóti Miklósnak, s az első világháború

után föllángoló antiszemitizmusnak esett áldozatul. A költő Juhász Gyula barátja, Károlyi Lajos egyszerűnek és sivárnak ható színvilágával a paraszti és a városi élet nyomorúságos oldalát is megörökítette. Dinnyés Ferenc sajátos koloritú utcaképei a napsütötte Szeged „izzó” arcát mutatják, míg Radnóti barátja, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma tagja, Buday György és a Kossuth-díjas Kass János fametszeteivel és könyvillusztrációival inkább az alkalmazott grafika területén alkotott maradandót.

A lakatosinasból szobrászművésszé lett Tápai Antal a kőmegmunkálás művészi formái mellett a vas- és fémszobrászat hagyományait alapul véve, s azokat megújítva alkotott. Tóth Sándor köztéri alkotásai mellett éremművésszként is jelentős életművet hagyott hátra. Kligl Sándor a magyar

Tornyai János: Csokorkötő

Lantos Györgyi: Teremőr

múlt jellegzetes témáit és alakjait „emberközeli” módon igyekszik megformázni, s intenciói szerint szobrai a posztamens helyett az „emberek között” képzelet el. Számos köztéri műve van a dél-alföldi régióban (is) a klasszikus ábrázoló hagyományokra támaszkodó Máté Istvánnak és Lantos Györgyinek, akik könnyednek ható és kifinomult technikájukkal szinte „enyhítik” az anyag – hiszen legtöbbször bronzsal, illetve kővel dolgoznak – súlyát. Fiuk, a Vásárhelyen élő és alkotó Máté Hunor nemcsak elismert képzőművész, de olimpikon, s magyar és Európa-bajnok úszó is.

A hódmezővásárhelyi képzőművészeti tradíciót az alföldi realista – elsősorban tájképfestészeti preferenciájú – látásmód határozza meg, amelynek gyökerei Tornyai János, Rudnay Gyula és Endre Béla munkásságában keresendők. Tornyai alkotó életútjában megfigyelhető stílusainak és formanyelvének folyamatos változása, ugyanakkor a párizsi évei nyomán kialakult, már-már az impresszionizmusba hajló modernizmusának formálódása is, amely eredményeként a magyar modernizmus egyik első nagy képviselőjeként tarthatjuk számon. Művészi karakterének alakulása egyébként részletes naplóbejegyzéseinek és kiterjedt levelezésén keresztül is nyomon követhető.

A Szegeden született, de élete nagy részében Vásárhelyhez kötődő, könnyed stílusú, s a csendéletek mesterének tartott Endre Bélának zseniális festészete mellett kiemelkedő teljesítménye volt a hódmezővásárhelyi majolikatelep megvalósítása és fenntartása évtizedeken keresztül, amelynek köszönhetően a magyaros ornamentika

beépült a képző- és iparművészetbe, új rétegekkel gazdagítva azt.

A fentebb említett esztétikai alapelvek és művészeti törekvések továbbvivői voltak aztán – persze a kor-szellemnek, s az aktuális művészeti törekvéseknek megfelelően megújítói is – többek között Kurucz D. István, Kohán György, Szalay Ferenc, Fejér Csaba, vagy a napjainkban is alkotó Hézső Ferenc. A vásárhelyi Kéri László kiemelkedő színvonalú és egyéni látásmódú munkássága mellett megemlíthető még – mint a helyi képzőművészeti hagyományból táplálkozó, s mind a hazai, mind a nem-

Máté István: Rendezvény (Küttér)

zetközi művészeti színtéren jelenlévő alkotó – a Vásárhelyi Őszi Tárlat két legutóbbi Tornyai-plakettes művésze: a hódmezővásárhelyi Szabó Klára Petra festőművész és Kotormán Norbert szobrászművész.

Egy Szentés melletti tanyán alkotott évtizedekig a huszadik század első felében az alföldi iskola egyik legnagyobb képviselője, Koszta József, aki az évekig Békéscsabán asztalosként dolgozó Munkácsy Mihály „mágikus realizmusának” kivételesen magas színvonalú követője volt, s akinek a stílusa sajátos átmenetet képezett a posztimpresszionista és az expreszionista törekvések között.

A szegényparaszti sorból származó makói Torma Imre – saját művészi hitvallása szerint – ugyan soha

nem követett művészeti irányzatokat, mégis az impresszionizmus könnyedségével indult, s lett aztán – némi neoklasszicista kitérő után – az expreszionizmus híve, amelyben a földnek és a munkának a nehézségéből fakadó ritmikus löktetését érezte meg, s vált eszményévé a „muzikális festészet”. A Maros-parti városban jelenleg is működik alkotótelep: a Karsai Ildikó képzőművész szervezte Natura Marosmenti Művésztelep évente rendez alkotótábort és több kiállítást.

A Békés megyei Medgyesegyháza szülöttje volt a Kossuth-díjas Schéner Mihály, akinek stílusát szerteágazó gazdagság és nagyfokú változatosság jellemezte. Egyedi és összetéveszthetetlen alkotói világának motívumait a magyar néphagyományból, a különböző mitológiákból, a Bibliából és a huszadik századi ember mindennapi környezetéből egyaránt merítette. Festményei, szobrai és kerámiai mellett merészen megvalósított egyes technikájú művei is említést érdemelnek, s szívesen és gyakran alkalmazta a kollázstechnikát.

A huszadik századi fotóművészet kiemelkedő alakja volt a Szegeden tevékenykedő Bäck Mancsi, Kárász Judit és Liebmann Béla, valamint az orosházi születésű, később világhírű – és többek között Robert Capával is fényképező – Müller Miklós, illetve a hódmezővásárhelyi származású Lucien Hervé, aki évtizedekig dolgozott együtt a huszadik század egyik legjelentősebb építészevel és építőművészeti teoretikusával, Le Corbusier-vel.

MIKLÓS PÉTER

Máté Hunor: Kapu I.

Kalandozás a dél-alföldi régió irodalmi múltjában

Irodalmi arcképcsarnok

Régióink, a Dél-Alföld irodalmi hagyományai évezredek múltja tekintenek vissza, s Csongrád-Csanád és Békés megye a népi szöveghagyományoktól a kortárs irodalmi törekvésekig számos irányzatnak volt kiindulópontja, illetve fontos állomása.

A magyar irodalom gyökereit, s népünk ösköltészetének, népdalainak és népballadáinak a hagyományvilágát a tizenkilencedik század második felében és a huszadik század elején gyűjtötte össze példás alapos-sággal és mindmáig alapvetőnek számító tudományos pontossággal

– Kárpát-medencei szinten Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutató, regionális szinten pedig Bálint Sándor és Polner Zoltán folytatta.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye egyébként a magyarországi latin nyelvű irodalomnak és a hazai teológiai gondolkodásnak is jelentős műhelye volt, annak kialakulásától kezdve, hiszen a püspökség első főpásztora, Szent Gellért a tizennegyedik század első felében, vélhetően az 1030-as években írta meg a Batthyány Ignác erdélyi püspök által 1790-ben kiadott, majd 1999-ben magyar fordításban is megjelent szentírástudományi művét, amely *Deliberatio. Gerardi More-sanae ecclesiae episcopi supra hymnum trium puerorum* (Elmélkedés. Gellért, a marosi egyház püspöke a három fiú himnuszáról) címmel maradt fenn egy középkori kézirat kódexben a német birodalom területén. Szent Gellért élete és említett műve egyik első tudományos földolgozója és méltatója a gyulai születésű Karácsonyi János történészprofesszor, akadémikus, címzetes püspök volt.

A Szent Ágoston életrajza szerinti élő premontrei szerzetesrend női ága szegedi Szentlélek kolostorának későközépkori, tizenhatodik századi kódexműhelyének egyik első név szerint is ismert alkotója – vagy legalábbis másolója – Márta nővér (soror Marta). Mint a pozsonyi kódexként ismert, liturgikus énekeket

tartalmazó, jelenleg a magyar ferences levéltárban őrzött kézirat egy lapszéli jegyzetéből kiderül: szövegét „soror marta yrta”.

A Dél-Alföld irodalmi hagyományaitól elválaszthatatlan Dugonics András piarista szerzetes munkássága, akinek szegedi születésű pap létére később a pesti egyetem matematika professzoraként nemcsak a modern magyar természettudományos nyelvzet és terminológia megalkotá-

Dugonics András piarista szerzetespap, regény- és drámaíró

Jelenetek Szent Gellért életéből a Magyar Anjou Legendáriumban

Kálmány Lajos, a csanádi egyházmegye papja, egy ideig Csanádpalota plébánosa, az első jelentős délvidéki folklorista, Móra Ferenc szavaival „az utolsó magyar sámán”. Kálmány archaikus népi imádságaink mellett teremtményszoktat és régi balladákat is gyűjtött, s munkásságát – azt alapul véve és forrásként tekintve

sában volt jelentősége, de gyűjtötte a szegedi szólásokat és mondásokat is. Emellett *Etelka* című regénye korabeli közönségsiker volt, *Báthori Mária* című színműve pedig a magyar nemzeti drámairodalom egyik első darabja.

Sík Sándor piarista szerzetespap, költő, műfordító, a *Vigilia* című katolikus folyóirat szerkesztője, a szegedi egyetem két világháború közötti irodalomtörténész professzora neve alatt *Szegedi klasszikusok* címmel jelent meg egy tanulmánykötet, amelyben a Tisza-parti városban tevékenkedő három mester, a prózaíróként ismert Tömörkény István és Móra Ferenc, valamint az elsősorban költőként jegyzett Juhász Gyula munkásságát dolgozta föl.

Szeged város szülötte, Juhász Gyula, a *Nyugat* első nemzedékéhez tartozott, s jó barátságban volt a városban a huszadik század első évtizedében néhány esztendőn keresztül középiskolai tanárként dolgozó Babits Mihállyal, valamint a *Szegedi Napló* főszerkesztőjeként és a városi múzeum

igazgatójaként is tevékenykedő Móra Ferencel, aki tárcáiban jellegzetes szegedi alakokat örökített meg – hasonlóan múzeumi elődjéhez, Tömörkény Istvánhoz –, regényeiben pedig a magyar és a dél-alföldi történelmi múlt momentumainak földidézése mellett kora társadalmi és politikai problémáira is föl hívta a figyelmet. A tizenkilencedik század második felében a városban volt hírlapíró két klasszikusunk, Mikszáth Kálmán és Gárdonyi Géza, akiknek tollán számos szegedi figura és helyi anekdota került följegyzésre. Szülővárosuk, Szeged tizenkilencedik–huszadik századfordulós világát idézik a Janus Pannonius-fordítóként marandót alkotott Berczeli Anzelm Károly (*Hullámsír, Mesterhegedű, Előjáték*) és a filmesztétaként ismert Balázs Béla (*Álmodó ifjúság*) önéletrajzi ihletésű regényei.

A Trianon után Kolozsvárról elűzött Ferenc József Tudományegyetemnek – a jelenlegi Szegedi Tudományegyetem elődtintzményének – a városba kerülése után hallgatója volt egy ideig József Attila, aki korábban makói középiskolás diák volt, s akinek első két kötete a szegedi Koroknay Nyomda gondozásában jelent meg.

A Kossuth-díjas Temesi Ferenc Por című regénye Szeged múltját is földidézi

Ugyancsak több verseskötete került kiadásra a városban a helyi egyetemen végzett és az ott – a már említett Sík Sándor piarista professzor témavezetésével – doktori fokozatot szerzett Radnóti Miklósnak is, aki

Szegeden vált érett költővé, hiszen Síktól a klasszikus időmértékes verselés módszerét és formai kötelmeit tanulta meg, baráti köre, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma néven működő informális csoport falukutatásai eredményeként ugyanakkor – budapesti származása és polgári szocializációja ellenére – megismerkedett a magyar parasztság életével és a néphagyomány szövegvilágával, amelynek hatásai éppen Szegeden született verseiben érhetőek leginkább tetten.

A régióhoz több jeles modern magyar irodalmi alkotó is kötődik, hiszen a második világháború után Békésen és Hódmezővásárhelyen élt és alkotott Németh László, akinek éppen vásárhelyi élményeiből és a település társadalmát megörökítő igénnyel született az *Égető Eszter* című regénye, de több színművet és pedagógiai munkát is írt a városban. Ugyanebben az időszakban Békéscsabán dolgozott könyvtárosként a népi írok mozgalmának ikonikus alakja, Féja Géza, aki az 1930-as években írta le kíméletlen őszinteséggel a korabeli csongrádi és békési emberek mindennapjait, nagy botrányt kavart *Vihar-sarok* című szociográfiájában.

A kortárs hazai irodalom élvonalában és legújabb trendjeiben is jelen vannak a régiókhöz kötődő alkotók. Az irodalomtudomány bizonyos irányzatai szerint az első magyar posztmodern regényként jegyzett *Por* című – saját műfaji meghatározása szerint – „szótárregényt” a szegedi születésű Kossuth-díjas Temesi Ferenc írta, akinek ebben a művében éppúgy, mint későbbi alkotásaiban (így például „újságregényében”, a *Kölcsön időben*, vagy a *Babonáskönyv*, illetve a *Bartók* című köteteiben) jelen vannak szegedi helyszínek, alakok, történetek. De Szilasi László, a szegedi egyetem oktatója műveiben – például *A harmadik híd*, vagy a *Luther kutyái* című regényében) is fölfedezhetők szegedi és békéscsabai motívumok, s az idei Tokaji Írótabor nagydíjával kitüntetett Bene Zoltán prózájában szintén tetten érhetőek a helyi irodalmi tradíciók és a jelenkori Szeged megörökítésének az igényei.

Radnóti Miklós szegedi bölcsészhallgató korában

A szegvári származású Grecsó Krisztián és a szentesi születésű Cserna-Szabó András a magyar prózanyelv anekdotikus hagyományait eleveníti föl és alkotja újra szövegeiben, míg a Tótkomlóson született Kossuth-díjas Závada Pál a békési szlovákság történeti élményeit, s a kisebbségi és többségi közösségek évszázados konfliktusainak személyes és társadalmi lenyomatait örökíti meg hihetetlen érzékenységgel – például a *Jadviga párnája*, a *Milota*, vagy *A fényképész utókora* című regényében. A csanádi régió elmúlt évtizedei és eltűnőben lévő világa jelenik meg a József Attila-díjas makói Jámorné Balog Tünde sajátos szerkezetű, tárcajellegű, s szintén önéletrajzi beágyazottságú rövidprózáiban, amelyeknek reprezentatív válogatása *Az én kalendáriumom* című gyűjtemény. A Dél-Alföldön több jelentős irodalmi folyóirat jelenik meg. A Hász Róbert író – akinek *Diogenész kertje* című regénye az 1990-es évek eleji Szeged társadalomrajzát is adja – főszerkesztésében kiadott szegedi *Tiszatáj*, vagy a békéscsabai *Bárka*, amelynek Elek Tibor irodalomtörténész, kritikus a főszerkesztője. De értékes helyi irodalmi és kulturális periodika még a *Szeged*, a *Vásárhelyi Látóhatár*, vagy a makói *Marosvidék* című folyóirat, valamint a Szeged-Csanádi Egyházmegye médiaközpontja által évente immár nyolc alkalommal megjelent *Toronyirány Magazin*.

M. P.

SIMONYI IMRE

*Rendületlenül**S ha másként nem – hát legbelül:
hazádnak rendületlenül.**S ha restelled, hogy hangosan;
nehogy meghallja más, kívül?**Hát szakálladba dörmögd, hogy:
nincs hely számodra e kívül.**De aztán – rendületlenül!**Ezt aztán – rendületlenül!**Hogy e-kívül, hogy e-kívül:
nincs más belül, nincs más belül!*

ZALÁN TIBOR

IKER KARÁCSONYOK

*A pusztuló kertben**Egymás húsába belenőve
mint akik nem válnak el már soha
két fatörzs a pusztuló kertben
és a kert fölött Isten mosolya
megengedőn – mintha lenne soha**és nem lenne a keresztvágó
hatalmas fűrész már falhoz döntve
amelyik majd őket egymásról
levágja szétválasztja örökre
Isten mosolya s ordító csöndje*

2010 karácsonya

*Az elpusztult kertben**Egyiket a szilveszter vitte el
másikat a fekete karácsony
Már nem látszik más a pusztta kertben
néhány távolodó Isten-lábnyom**és a keresztvágó fűrész
a hófoltos földre vetve**A nyele még véres Könnyes a penge**S a csönd úgy ereszkedik rá a tájra
mint gyámoltalanra perzsel a székelyen
Két facsonk mered a közömbös üres
égre elveszketten Örökös télben*

2012 karácsonya

*Fohász**Ameddig élek
ne gondolkodjatok helyettem –
ameddig élek
hagyjatok szabadon tévednem –**Valamint életemben hagyjatok elesetten:
ha meghalok hagyjatok temetetlen
míg benő a fű
elmos a zápor
felszárít a szél**És azután se gondoljatok velem –**Amiként lassan elfeled benneteket is
a bennem borzongó emlékezet –*

SIMAI MIHÁLY

*Egyszerű igék**semmilyen hitre
nem
téritelek
csak szólok
az Isten: realitás.
Közelíthetsz hozzá
ezernyi úton
távolodhatsz tőle
ezerféleképp
mindegyik ösvény
végén
ott
találod
/ vagy Őt
vagy felmérhetetlen hiányát /**Messiás**A végtelenből várni valakit,
ki végest végtelenné alakít
– ezt nem tudja megtenni, csak a Hit...
– ha látóvá vakít!*

BENE ZOLTÁN

Hagyaték

Nagyapámat 1956 után „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom vezetésével elkövetett bűntett”-ben marasztalták el és börtönbüntetésre ítélték. Helyettesítő postamester volt, akkoriban épp egy dél-dunántúli határfaluban, ahol a forradalmi bizottság elnökhelyettesévé választották. Bűnéül rótták föl többek között azt is, hogy azon az őszön többször, de egy alkalommal bizonyíthatóan is a következő kijelentésre ragadtatta magát: „itt már nincsenek elvtársak, itt már csak urak vannak.” 1990 után néha mesélt ötvenhatról és az utána következő két-három évről. Azt az esetet például nemegyszer emlegette, amikor többségében ismeretlen, ám szintén letartóztatott társaival együtt elsötétített buszban utaztatták keresztül-kasul néhány megyén. Egy helyütt megálltak, mindannyiukat kiterelték a járműből (valahol a pusztán, bárki joggal hihette volna sztyeppnek is), és fölhajtották őket az ott parkoló terepjárók platóira. Ott feküdtek egymás hegyén-hátán végenincs órákig, akadt, aki összevizezte magát, valamelyik férfinak az egyik orosz tiszt bajonettel megvágta a kezét, a vére eleinte ömlött, majd folyt, végül csöndesen csörgedezett a többiekre. Aztán egyszerre talpra rángatták az egész társaságot, visszaszállhattak a buszba, s folytatódott a keringés. Nagyapám mellett egy tizenhat éves lány szipogott mindvégig, míg be nem gurultak a börtön udvarára.

Arról is mesélt, hogy többször csak úgy, kedvtelésből taposták meg azokkal a nehéz, vasalt sarkú csizmákkal, s hogy a kihallgatások alatt mindig alaposan összerugdosták. Arról nem beszélt, anélkül is tudom, hogy szabadulása után sosem helyezkedhetett el többé a postán. Pedig szeretett volna visszatérni. Nem engedték. Mert nem működött együtt. Nem írt alá mindenféle állambiztonsági aktatáskákból előkotort titokzatos papirosokat. Holott volt mitől félnie. Egy éber párttitkár ugyanis nem sokkal korábban még naphosszat azon morfondírozott, vajon egy börtönbüntetését töltő ellenforradalmár fia miféle nevelést kaphat? Ezért édesapámat óvatosságból tízévesen elküldték Szegedre, a keresztanyjához, ne legyen szem előtt, nehogy állami gondozásba helyezték. Jó, ha kéthavonta hazajárhatott. Nem gondolom, hogy ezért külön lett volna azoknál, akik aláírtak. (Makacsabb talán.) A nagyapám

kisember volt, akire valószínűleg nem pazaroltak akkora erőket, mint a nagyhalakra. Nem ritkán, persze, még így, kisebb gözzel is sikerrel jártak a szervezők, hiszen az ember olyan könnyen megfélemlíthető lény... Túl erős benne az életösztön... Nagyapám valami okból mégis inkább nemet mondott.

Mint a szekérre, ami ott állt a házuk udvarán, amikor az előzetes letartóztatásból hazajött. Egyesek előkészítették a menekülés útját. Nagyapám köszönte, nem kért belőle. Lepakoltatta a szekeret, maradt itthon, kisvártatva újra bevonult a börtönbe, majd, miután amnesztiával szabadult, élte az életet másodrendű állampolgárként, megalázottként és megnyomorítottként, a szívében egyre halványuló reménnyel aziránt, hogy változhat még valami, mielőtt meghal. (Legalább megérhette, hogy valami változott.)

Miután ezt a szekér-históriát hallottam, talán tizennyolc-húsz évesen, sokat tűnődtem azon, mi történik, ha a nagyszüleim elhagyják az országot 1957 elején. Milyen nyelven beszélnek? Hol élnek, mely táján a földgolyónak? Számos válasz lehetséges, rengeteg feleletet játszottam végig magamban. Köztük azt is, hogy meg se születek.

Csakhogy megszülettem. És nem másutt, hanem – nagyapám döntése folytán – ott, ahol. Az a döntés alapvetően határozta, határozza meg a sorsom. Bennem él tovább. Jó, talán nem konkrétan maga az elhatározás, sokkal inkább mindaz, ami nagyapámat odáig vezette, azaz, dacolva a veszélyekkel és az észérvekkel, maradásra bírta. A ragaszkodás. Az ösztönös, erős, akár ésszerűtlennek is nevezhető kötődés.

Nem tudom, nagyapám később tűnődött-e azon, hogy egy (minden bizonnyal szürke, kilátástalan) napon miért küldte el a szekeret. Néha azért nyilván eszébe jutott. Ha máskor nem, hát a börtönben, az elhagyatottság, a magány, a vágyakozás kínjában. Nem mondta soha, hogy egyetlen pillanatra sem bánta meg a döntését. Hogy maradt. Egyetlen egyszer sem állította, hogy fölülni arra a bakra végzetes hiba lett volna. Ha ilyesmiről lamentált volna, kétségeim lennének. Így nincsenek. Van viszont egyebem. Örökség, hagyaték, ilyesmi. Több nem is kell.

Nem hangosabbak akarunk lenni, tisztábban akarunk szólni

Kucsera Tamás Gergely, a Magyar Érdemrend lovagkeresztjével kitüntetett filozófus nevét a Klebelsberg Társaság egy évvel ezelőtti megalakulása hozta be a szegedi köztudatba. A Magyar Művészeti Akadémia főtítkárát kérdeztük a köztestület és az egyház, mint kulturális üzenetmondó kapcsolatáról, és a jeles művelődéspolitikus emléket ápoló társaság tevékenységéről.

→ Az egyház a kultúra eszközét is használja, amikor kilép a templom falai közül, hogy megszólítsa az embereket. Mi lehet az akadémiaival való kapcsolat, és hogyan látja az egyház, mint kulturális üzenetmondó szerepét?

→ Azt kell keresnünk, mi a közös, mi az, amit együtt, összhangzóan mondhatunk, miközben mindenki külön-külön viszi azt az üzenetet, amit a maga feladata meghatároz. Az egyház számára ez az üzenet maga az evangélium, az örömhír abban a világban, amelyben kicsit tisztább, kicsit visszafogottabb, csenedesebb mondatok, gondolatok nehezebben hallatszanak, mert nagy a zaj. Sokan hangosan, talán a tartalom felől, annak értéke felől nézve túl hangosan közvetítenek a társadalom felé. Az egyház a maga több ezer éves tekintélyével, és a Magyar Művészeti Aka-

démia, mely mint köztestület mindössze egy évtizedet mondhat magáénak, de mégis a maga felelősségével, alkotmányos megbecsültségével és ebből fakadó méltóságával nem engedhet meg magának olyan közlési formákat, melyeket mások megtesznek. Így a „hangosságot”, harsányságot tekintve van versenyhátrányunk, de hozzáteszem, nem hangosabbak akarunk lenni, hanem tisztábban akarunk szólni. Ebben pedig úgy támogatjuk egymást, hogy tudjuk és hisszük egymásról, hogy az embert emberként, s nem valami terméket fogyasztó, befogadó létezőként gondoljuk el.

Az embernek számunkra ma is, mint a szekularizáció előtti világban, kijelölt helye van a létezők teremtettségében, az istenképmásítás okán a személyiséget nem

önmagáért valónak tekintjük, hanem ajándéknak, melyre vigyázunk és a másikban is ezt tiszteljük. Ebben nemcsak partnerek, de társak is lehetünk, és ebben a szemléletben gondolunk a társadalmi környezetünkre, ahol van missziós feladatunk. Hasonló a működési logikánk. Az egyház sem a jelennek, a pillanatnak szóló üzeneteket küldi, ahogy a művészet – ha valóban művészetről van szó – sem csak a jelenben való gyönyörködtetést vagy csak a most élvezhető és fogyasztható kulturális terméket jelenti. A jelenen túlmutató értékfordozás, értékelmutatás kell hogy legyen a célunk, amit mint művészetet közvetítünk, valamint ahogy segítünk ezen alkotások, produkciók, illetve a kapcsolódó elméleti munkák létrejöttében. Így van hasonlóság, természetes partnerség. Kell hogy legyen egy természetes egymásról tudás, miközben minden-

ki végzi a feladatát, és ha mindezek fennállnak, szükségszerűen kialakulnak az egymásra találások és közös munkák.

→ Milyen kezdeményezésekkel fordul a Magyar Művészeti Akadémia az egyház felé?

→ Az akadémia, mint összművészeti intézmény világnézetileg nyitott a valóság egészére. Az alapítói szellemiség és a makoveczy organikus szemlélet is ennek a megalapozását és gyakorlatát biztosítja. Élő kapcsolatunk van az élő egyházzal. Folyamatosan kapcsolódunk egyházi programokhoz, minden évben számos eseményt támogatunk.

A jelenen túlmutató értékfordozás, értékelmutatás kell hogy legyen a célunk, amit mint művészetet közvetítünk, valamint ahogy segítünk ezen alkotások, produkciók, illetve a kapcsolódó elméleti munkák létrejöttében.

2017-ben a reformáció 500. esztendeje ünneppsorozatában segítettünk, egyes programelemeihez anyagiilag is hozzájárultunk, de az emlékévet koordináló bizottságban az akadémia testületi súlyával is megjelent. 2018-ban az unitárius egyház 450. évfordulójának ünneppsorozatában is részt vettünk. Együttműködünk közös akciókban az evangélikus egyházzal is. Nemzetközi, több helyszínen is megjelenő, magyarországi zsinagógák és azok felújításait bemutató kiállítást is támogattuk. 2018-ban *Átlényegülés – Az Eucharisztiaról a csodák és a művészet nyelvén* címmel, 2019-ben *Agnus Dei, az Oltáriszentség tisztelete* címmel nyílt kiállítás a Pesti Vigadóban a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusra való készület jegyében.

Idén nyáron ugyancsak a NEK-hez kapcsolódunk, otthont adtunk az *Orcád világossága, a Legyetek tanúim* és az *Ezerarcú*

szeretet című tárlatoknak. A három szorosan összetartozó témát – az 1938-as eucharisztikus kongresszus emlékezete, a keleti egyház bemutatása és az egyház karitatív tevékenysége – dolgoznak fel. De részt vettünk Székesfehérváron, jelenleg Esztergomban egy kortárs művészeti alkotásokat bemutató vándorkiállítás, valamint a Római Magyar Akadémián egy szintén a NEK tiszteletére összeállított *Ne féljete!* című tárlat megrendezésében. Ez utóbbi kurátora Hausser Beáta, Ferenczy Noémi- és Rózsa Anna-díjas textilművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Az MMA hasonló, képzőművészek és iparművészek alkotásaiból nyíló

kiállítása az Eucharisztikus Kongresszus idején Budapesten is látható lesz a Pesti Vigadóban, *Találkozás* címmel. A Bajza utcai épületünk kerítésén szeptemberben plakátkiállítással kapcsolódunk a NEK-hez. Ez egy történeti, művészeti visszatekintés az Eucharisztia és a magyarság több mint ezeréves kapcsolatára. Ez a kiállítás Európa számos nagyvárosában is látható, idegennyelvű változatokban.

A kiállítások mellett számos könyv megjelentetése is mutatja az együttműködést. A *Magyar barokk freskófestészet* első kötetét Erdő Péter bíborossal és Spányi Antal megyéspüspökkel mutattuk be, azóta megjelent a második kötet, a harmadik pedig megjelenés előtt áll. A Szeged-Csanádi Egyházmegyéhez is fűz minket kultúratámogató kapcsolat. A Toronyirány Magazin kulturális mozaikjával van szakmai kapcsolatokunk, valamint az egyházmegyei televízió működéséhez is hozzájárulunk a kultúrákövetítés területén. A példák alapján jól látható, teljes a nyitottság, vissza-visszatérőek és számosságok a kapcsolatok.

→ *A Szeged-Csanádi Egyházmegyéhez köti, hogy tagja lett a 2020 őszi alakult Klebelsberg Társaságnak. Az indulást követően mindent megállított a pandémia. Mi tudott elindulni?*

→ A covid két hulláma között éppen csak be tudtuk jelenteni, hogy a 20. századi magyar kultúrpolitikát meghatározó kultuszminiszter, Klebelsberg Kuno gróf tiszteletére alakult társaság Szegeden. Kezdeményezésünk általános célja, hogy az egykori kultuszminiszter emlékét ápoljuk a tudomány, a művészet, valamint az oktatás területén szegedi hangsúllyal. Így a tagságot is a Klebelsberg által egységben kezelt területek, a tudomány, az oktatás, a művészet és a vallási élet képviselői alkotják. Megtisztelő, hogy a szegedi kötődésű kezdeményezők meghívtak az alapítók közösségébe – egyetlenként, akinek nincsen közvetlen kötődése a városhoz.

A novemberi alapításhoz képest még nem tudtunk érdemi tevékenységet folytatni. A terveinkben szoborállítás, emlékkonferencia, ismeretterjesztés szerepel. Őszre ütemezetten mihamarabb készülünk egy személyes találkozóra, és reményeink szerint megkezdjük a munkát. Bár a covid ellehetetlenítette a kezdeteket, de a szándék nem tört meg, csak zárójelbe került.

TRAUTTWEIN ÉVA

FOTÓ: MMA/BOGÁR MARIANN

A Szeged-Csanádi Egyházmegyéhez is fűz minket kultúratámogató kapcsolat. A Toronyirány Magazin kulturális mozaikjával van szakmai kapcsolatokunk, valamint az egyházmegyei televízió működéséhez is hozzájárulunk a kultúrákövetítés területén.

Muzsikáló Dél-Alföld

A magyar Alföld kulturális fellelővára Szeged. Király-Kőnig Péter, Fricsay Ferenc, Vaszy Viktor, dr. Szeghy Endre, Vántus István – ilyen nevek fémjelzik az örökséget, amelyre Szeged zenei élete követendő mércéként tartozik tekinteni. Vagy említsük a Szegedhez köthető énekeseket: Karikó Teréz, Gregor József, Berdál Valéria, Gyimesi Kálmán – nem is beszélve a Berdál-Sinkó-féle énekesiskolában nevelkedett nemzetközi csillagokról: Tokody Ilonáról, Temesi Máriáról, Komlósi Ildikóról, Miklósa Erikáról. Ám ha dómszentelési miséje kapcsán Dohnányi Ernőt említjük fel, máris érdemes a kortárs zenei élet névsorával folytatni: Huszár Lajos, az itt alkotó komponista művei mellett a város fölkérésére évről évre születik egy-egy Kocsár-, Hollós-, Hidas-, Szokolay-, Tóth Péter-kompozíció.

A Szegedi Szimfonikus Zenekar – bár a XVIII. század eleje óta létezik városi zenekar – önálló intézményként a legendás karmester és zeneszerző, Vaszy Viktor irányításával jött létre 1969-ben a Szegedi Nemzeti Színház együttesének és a Bartók Béla Fiharmonikus Zenekarnak tagjaiból. A zenekar az operai feladatok ellátásán túl jelentős koncertzenekarrá fejlődött. Vaszy Viktort főzeneigazgatóként Pál Tamás, őt a nyolcvanas években Oberfrank Géza követte. Acél Ervin a kilencvenes években jelentős nemzetközi koncertkörutakat, európai kitekintésű karmester-kurzusokat szervezett. 1999 óta Gyüdi Sándor tölti be az igazgató-karnagyti tiszteit. A zenekar két bérleti sorozatát a két meghatározó karnagy: Fricsay és Vaszy neve fémjelzi. Vasárnap délelőtt

A Szegedi Szimfonikus Zenekar Fúvósötöse a Muzsikáló Udvarban

jelentkezik az elsősorban gyerekközönségnek szánt martinébérlet, a középiskolák számára ifjúsági hangversenyeket ad a zenekar. A zenekar tagjai különféle kamaragyüttesek tagjaiként illetve szólistaként is közönség elé lépnek, így fúvósötös, rézfúvós kvintett, fagott trió, több vonósnégyes is kikerül a zenekar állományából. Szegedi Kamarazenekar néven, Kosztándi István koncertmester irányításával a barokk és bécsi klasszikus irodalom avatott tolmácsolói.

A város legrangosabb, professzionális koncertközreműködésre is alkalmas énekkara 1958-ban alakult Szegedi Zenebarátok Kórusa néven. Tagjai a szegedi zenei élet és zenepedagógia területéről verbuválódnak, így magasan

A Szegedi Szimfonikus Zenekar egy Dóm téri koncerten

FOTÓK: MARTON ÁRPÁD

képzett zenészek mellett magánénekesek, hangképzéstanárok is éneklük a kóruszólamokat. A kórus 1987 óta viseli alapítójának nevét, aki haláláig, két évtizeden át állt az együttes élén. A kórus szinte a teljes oratórium-repertoár avatott előadójává vált Monteverditől Sztravinszkijig.

A Szegedi Egyetemi Énekkar 1925 óta működik. A hetvenes években Szécsi József vezetésével a legrangosabb hazai és nemzetközi fesztiválok ünnepelt vendége volt kiterjedt szakmai kapcsolatrendszerrel. Ezekben az időkben az énekkar rendszeres szereplője volt olyan ösztörszínházi zenei eseményeknek, mint Händel- és Haydn-oratóriumok, nagyszabású egyházzenei művek előadása. A Száz Krisztina és Kohlmann Péter vezette kórus mintegy 50 tagot számlál. Rendszeres résztvevői az Őszi Kulturális Fesztiválnak, az Egyházzenei Hónapnak és az Éneklő Ifjúság rendezvényeinek.

A Bartók Kórust Kardos Pál alapította 1967-ben. Olyan jelentős bemutatóik voltak, mint Sztravinszkij Zsoltárszimfóniája, Verdi Requiemje, Beethoven 9. szimfóniájának előadása a Salieri Kamarazenekarral és a Vaszy Kórusal közösen. 1984-ben a Magyar Rádió hangversenytermében a Világkórusverseny vegyes kamarakórus kategóriájának második helyezését érték el, Arezzóban romantika-huszedik századi kategória első díját és a gálahangverseny fődíját nyerték el, Llangollenben vegyeskari és női kari első helyezettek voltak.

A Szegedi Nemzeti Színház mondhatja magáénak a legjelentősebb vidéki operatársulatot, ebben a minőségében a Magyar Állami Operaház után következik a műfaj hazai műhelyeinek sorában.

Egyházmegyénk társszékhelye, Békéscsaba ad otthont a Békés Megyei Szimfonikus Zenekarnak. Az 1959 őszén alapított együttes az első zeneiskolai házihangversenyek

A Szegedi Kamarazenekar a Tisza Szálló tükörtermében, Szeged nagy hagyományú koncerthelyszínén

után már 1960-tól adott filharmoniai koncerteket is. Játékukat Romániában, Jugoszláviában, Németországban, Olaszországban, Belgiumban, Finnországban és Japánban is hallhatta a közönség. Az együttes 2008. május 19-én vette föl a Békés Megyei Szimfonikus Zenekar nevet. Rendszeresen hangversenyeznek a Békéscsabai

A Hódmezővásárhelyi Helyőrségi Zenekar koncertezik a szegedi Móra Ferenc Múzeum előtt

Bartók Béla Vegyeskarral és a Gyulai Erkel Ferenc Vegyeskarral.

A professzionális koncertélet mellett kiemelkedő a Szegedi Tudományegyetem művészeti karain oktató muzikusok és növendékeik pódiumtevékenysége, elsősorban a Bartók Béla Művészeti Kar szervezésében illetve az egyetem Kulturális Irodájának rendszeres őszi és tavaszi kulturális fesztiválján. Ez utóbbi országsszerte ismert zenei nagyságainkat – Bogányi Gergelyt, Fülel Balázst és másokat – éppúgy elhozza a szegedi közönségnek, mint az innen elindult világjáró művészeket, mint amilyen Zádory Édua Amarilla hegedűművész vagy Faragó Márk zongoraművész.

Szeged ad otthont az ország elsőszámú operaénekesi megmérettetésének, a Simándy József Nemzetközi Énekversenynek és a Bartók Béla Nemzetközi Zongoraversenynek. Pavlovits Dávid évente megrendezett gitárfesztiváljai a műfaj nemzetközi élvonalát csábítják Szegedre, több műfajban. Az 1971 óta megrendezett Vántus István Kortárszenei Napok a legfrissebb komolyzenei alkotások kiemelkedő seregszemléje. Évről évre kiváló komponisták kapnak felkérést Szegedtől egy-egy új darab megkomponálására.

Gondosan szerkesztett és színpompás kínálattal, klasszikus és kortárs komponisták szerzeményeivel jelentkezik Hódmezővásárhelyen az Augusztusi Zenei Napok.

Egyházmegyénk területén figyelemreméltó a fúvósélet aktivitása: a szegedi Fricsay Ferenc Városi Fúvószenekar, a számos nemzetközi elismeréssel kitüntetett békéscsabai Körösparti Vasutas Koncert Fúvószenekar, a hódmezővásárhelyi helyőrség Bocskai Fúvószenekara mellett

A Békés Megyei Szimfonikus Zenekar a Gál Tamás vezényletével adott Beethoven-koncertje után fogadja a közönség tapsát

▶ olyan települések is kiváló együttesekkel büszkélkedhetnek, mint Csorvás, Mórahalom és Makó. Az utóbbi színhelyen 2018-ban egyhetes nemzetközi fúvószenekari világkonferenciára és fesztiválra is sor került. Tótkomlóson 1969 óta működik sokszoros nemzetközi nagydíjas Ifjúsági Koncert Fúvószenekar. A tájegység sajátos zenéi örökségét ápolja az 1956-ban létrejött, alapítója nevét viselő, nemzetközi hírű sándorfalvi Budai Sándor Citerazenekar. A mezőtúri Túri Zsiványok, illetve Szivárvány Citerazenekar mellett a Kisteleki Citerazenekar is részt vett az idén harmadik ízben rendezett nemzetközi citerazenekari fesztiválon, amely ugyancsak a dél-alföldi citerás hagyományok életképességét bizonyította.

A szegedi székesegyház komolyzenei hangversenyek rendszeres helyszíne

A szegedi székesegyház európai rangú Angster-orgonája fölavatása óta garancia a nemzetközi színvonalú koncertéletre. Az utóbbi évtizedekben olyan nagyságok szólaltatták meg a hangszerek királynőjét, mint a párizsi Saint-Estache templom világhírű orgonista-komponistája, Jean Guillou, Martin Haselböck, a testvérváros Turku orgonistája, a régizene szakértő és világszerte koncertező Erki Alikoski vagy Lars Angerdal uppsalai dómorgonista, a Nemzetközi Protestáns Egyházzenei Szövetség elnöke. Rendszeresen koncertezett itt Lehotka Gábor, Elekes Zsuzsa, Sebestyén János, Koloss István, Király Csaba, Leányfalusi Vilmos, Almássy László Attila, Ruppert István és Lantos István. A dóménekkar minden évben részt vesz a Szegedi Egyházzenei Hónap programjában, amelynek nyitó- vagy zárókoncertjét a Fogadalmi templomban rendezik meg. A helyi egyházak és a városi Önkormányzat 1993-ban útjára bocsátott közös rendezvénysorozatának célja az egyházi ihletésű zeneirodalom méltó bemutatása, megismertetése volt. A koncertek többsége belesimul a hónap egyházi eseményeinek sorába, a kiemelt fontosságú hangversenyek viszont mind műsorválasztás, mind a közreműködők szempontjából a hangversenyévad legrangosabb estjei közé emelik a programokat. Olyan alaplátványok mellett, mint Bach *Magnificatja*, Rossini *Stabat Mater*, Donizetti *Parafrasi del Christusa* ősbemutatókra is sor kerül. A rendezvény felkérésére született meg egyebek közt Gyöngyösi Levente *Vanitatum Vanitas* című kórusműve, Kocsár Miklós *Salve Reginája*, Huszár Lajos kompozíciója az *Agnus Dei* témájára, Farkas Ferenc *Ecce mysterium vobis dico* című alkotása, Mohay Miklós *Mundi Dominatrix-e*, Csemiczky Miklós *Gyermekmise – Kyrie, Agnus Dei-je*, Szokolay Sándor *Imádkozzatok szüntelenül!* című kórusfantáziája és Orbán György kórusműve.

A zenei kínálat sokszínűségéhez az egyházmegye a szeptemberi Szent Gellért Fesztivállal, a Szent Gellért Fórum nagyszabású arénakoncertjeivel és a Filharmóniával közös szervezésben megrendezett Dómkerti Estékkal járul hozzá.

MARTON ÁRPÁD

Tanyasi népiskolából az operavilág csúcsára

Két birodalom királynője

Tokody Ilona mintha az általa megtestesített operaszerepek éthoszáat képviselné a mindennapokban is: Liú hűségét, Micaela odaadását, Mimi és Traviata tragikumát, a Végzet Leonórájának áldozatiságát, Aida és Melinda kiszolgáltatottságát – de Tosca tántoríthatatlan tartása és Nedda lobogó ösztönössége is a vérében van. Ami pedig a hűséget illeti: kivételes dolog, hogy egy magyar művész úgy jutott el az operavilág csúcsaira, hogy közben mindvégig operaházi tag maradt.

Koncert után a Pesti Vigadóban férjével, Muskát András operaénekesével

→ Nem tudom, helyesen döntöttem-e. Megegett, hogy rendkívüli partnerekkel közös föllépésre kellett nemet mondanom, mert itthon Bohéméletet énekeltem. Ám előnyei is voltak a ragaszkodásomnak: az Operaház élén álló igazgatók,

karmesterek és rendezők – Mihály András, Mikó András, Lukács Ervin és a többiek – roppant tudatosan irányították a pályámat. Hajszálpontosan tudták, mikor mivel terhelhető egy énekes és mi az, ami pillanatnyi sikert hozna talán, de egy életre tönkretenné a hangomat. Nem irigylem a mai pályakezdőket: egy szál egymagadnak kell meghódítanod ezt a roppant kemény és kíméletlen világot. Ha elkopsz, el is felejtene. Van rajtad kívül száz más.

→ *Hűség, kitartó munka, szeretet – útra bocsátó otthonod, a tápé-kutasi tanyasi népiskola erkölcsi tanítása címszavakban?*

→ Amikor napirendre került a pályaválasztás, imádott nagymamám csapott az asztalra, mondván: hagyják csak, hadd csinálja a kis Ilona azt, ami a szíve vágya. Ösztönösen megérezte, hogy ami neki a föld, az nekem az éneklés: szenvedély, hivatás, küldetés. Sohasem tudom meghálálni neki, éppúgy, ahogyan drága szüleimnek sem. De amikor kezembe kerülnek a képek, amelyeken Édesanyám Károly spanyol királlyal vált szót, vagy ha eszembe jut, hogyan

lesték a bécsi Staatsoper öltöztetői fejkendő Nagymamám az egyik páholyban, hogyan próbált Édesapám latinul szót érteni Carrerasszal – olyankor azt érzem, valamiképp sikerült visszaadnom mindabból a szeretetből és áldozatból, amellyel utamra bocsátottak. Betegsége miatt már nem lehetett ott, de Édesapám élete egyik legnagyobb öröme volt, amikor kedvenc Pavarottijával énekelhettem a Buenos Aires-i Bohéméletben.

→ *Ez az előadás teljesítette ki az operatörténeti kuriozitást: Tokody Ilona a világ egyetlen szopránja, aki mindhárom „nagy tenor” oldalán énekelhette Mimit.*

→ Bármilyen elfoglalt is, Plácido mindig szerét ejti, hogy jelét adja ragaszkodásának. „Ilona a legjobb *Desdemonám*” – szokta mondani. José pedig nemrégiben egészen rendhagyó módon adott hangot örök barátságának. Amikor szóltak neki, hogy itt van Tokody Ilona, közölte, hogy nincs Tokody Ilona nevű barátja. Mivel – tette hozzá a mehökkent hallgatóság nagy derűtségére – csak Tokody Ilona nevű testvére van.

→ *December 25-én Tosti-est az Operaház Eiffel csarnokában Muskát Andrásal. Hiányzik az Ybl-palota színpada?*

→ A mai operajátszásban nem annyira vágyom részt venni. Kinek volna kedve lila csótánytaposóban játszani Mimit a Nádasdy-féle rendezés után? Komoly konfliktusom támadt a legutóbbi Végzet rendezőjével. Egész egyszerűen nem értette, hogy Verdi ellenében instruál. És hol vannak a nagy karmesterek? Vásáry Tamás, Ács János, Eugene Kohn, Kovács János egy tradíció utolsó avatott képviselői. A dalirodalom szó szerint is külön birodalom. Nem minden operaénekes meri vállalni azt a fajta intimitást. Remélem, hogy a Jóisten mellém szegődik majd: az utóbbi hónapok sok-sok lelki megpróbáltatása miatt néha úgy érzem, elveszítettem a lelkem. Márpedig az énekes hangja – ahogyan Giuseppe Giacomini mondta – maga a lélek.

RP

Színházi és tánckultúra a Dél-Alföldön

Világot teremtő deszkák

Az egyházmegye első állandó színháza Szegeden jött létre 1735-ben. A nemes kezdeményezést további, hosszabb-rövidebb életű vállalkozások követték, változó sikerrel. A színielőadások létrehozásában élen jártak iskoladrámáikkal a kegyes piarista iskola tanárai és diák-sága. Kelemen László 1800 februárjában az üresen álló főlsővárosi Szent György templomban – az úgynevezett „Tornyos iskolában” – telepítette meg Thália hajlékát, ahol hamarosan az első szegedi operaelőadás is színrre került, *Ferrando és Jerico* cím alatt.

A Nagyárvíz utáni újjáépítést megkoronázó „Királynapok” fénypontja a jeles bécsi Hellner és Fellner-féle cég tervezte színházépület fölavatása volt. A két évvel később bekövetkezett tűzvészt nem számítva azóta folytonos a színházművészet jelenléte az egyházmegye székhelyén. A népszínművek, a magyar dráma és a zenés látványosságok mellett igen korán, már a múlt század tízes éveiben megjelentek a színlapokon az operák. Önálló balettegyüttessel első ízben az 1946-47-es évadban mutatkozott be a teátrum, amely három tagozatú mivoltát – a szervezeti változásoktól eltekintve – mind a mai napig fenntartja. Tradícióit olyan színháztörténeti nevek fémjelzik, mint Sziklay Jenő, Janovics Jenő, Lehotay Árpád, Lendvai Ferenc, Giricz Mátyás, Ruszt József, Horváth Zoltán, Sándor János, Szikora János vagy Bodolay Géza.

Kálmán Imre operettje, az *Ördöglovas*, Lehár és a város szülötte, Huszka Jenő egy-egy darabja innen indult

A Szegedi Nemzeti Színház

el világhódító útjára. Színpadáról indult meg a nemzet színháztörténetének meghódítására többek között Patkós Irma, Domján Edit, Moldován Stefánia, Kovács Zsuzsa, Lehoczky Zsuzsa, Margitai Ági, Molnár Piroska, Nagy Anikó, Szemes Mari, Tábori Nóra, Torday Teri, Rajz János, Páger Antal, Mécs Károly, Simándy József, Tordy Géza, Kaló Flórián. Operaelőadásai – kiváltképpen Vaszy Viktor, Oberfrank Géza és Pál Tamás működése nyomán, olyan operaénekesekkel, mint Berdál Valéria, Karikó Teréz, Iván Margit, Turján Vilma, Vajda Júlia, Gregor József, Szabady István, Gyimesi Kálmán, Németh József, Sinkó György, Szalma Ferenc, László Boldizsár és mások – országos figyelmet keltettek elsőrangú zenei megvalósításukkal és magyarországi ősbemutatóikkal.

A Szegedi Nemzeti Színház napjainkban is hűen ápolja hármas örökségét: a prózai, a zenés és a táncszínház képviselőjét. Míg a Nagyszínház túlnyomórészt a zenés műfajok hajléka, a Kamaraszínház deszkáin jobbra a prózai tagozat és a Szegedi Kortárs Balett osztozik. Ez utóbbit a legendás koreográfus, Imre Zoltán alapította újszerű, a klasszikus balettot egyéb táncstílusok és táncszínházi dramaturgia felé fordító törekvések jegyében. A Juronics Tamás vezette együttes mára hazánk élen járó táncszínházi alkotóközössége. Előadásai rendszeresen megjelennek rangos európai fesztiválokon, vendégkoreográfusai pedig ugyancsak a szakma nemzetközi élvonalát képviselik.

Az operatagozat olyan, újító szemléletű rendezőket tett országosan ismertté, mint Galgóczy Judit vagy Kovalik

FOTÓK: MARTON ÁRPÁD

Gregor József szobra a Dóm téri Nemzeti Történelmi Emlécsarnokban (Bánvölgyi László alkotása)

Balázs. Az általuk színpadra álmódott előadások új rajongókat szereztek a műfajnak. Nyomukban Toronykőy Attila hozott létre egyéni látásmódú, immár a pesti Operaházban is elismeréssel fogadott zenés színházi fölfogást. A prózai tagozat kiválóságai – mint Fekete Gizi vagy Király Levente – időről időre megajándékozzák a közönséget egy-egy emlékezetes kamaraelőadással. A saját tánckarral és főállású énekkarral rendelkező színház sokoldalúságát a jelenlegi repertoár címszavas áttekintése is bizonyítja: *Don Giovanni*, *Szöktetés a szerájból*, *Stuart Mária*, *Dido és Aeneas*, *Bohémélet* az opera szerelmeseinek; *Sirály*, *Virágot Algernonnak*, *Leonce és Léna*, *Időfutár* és 1984 a próza híveinek, *Marica grófnő* és *Mágnás Miska* az operettre vágyó publikumnak, *Padlás* a musical barátainak és négy produkció a Szegedi Kortárs Balett népes rajongótáborának örömeire.

A szűkebb terével intim környezetet nyújtó szegedi Pincészház a kísérletező jellegű előadások létrehozása mellett a belvárosi bulvárszínház szerepkörét vállalta magára.

A békéscsabai Jókai Színház nem csupán a megyeszékhely, de egész Békés megye számára kínálja Thália káprázatait. Az intézmény 1879. évi fölvatása óta töretlen a színi élet a városban. 1954-ben életre hívott, sokoldalú társulata veretes és kortárs magyar drámában, a klasszikus alaprepertoár darabjaiban, operettben és musicalben egyaránt helytáll. Idei évadjukban éppúgy megtaláljuk Tamási Áron és Szabó Magda színműveit, mint Neil Simon klasszikus komédiáját, a *Furcsa párt* és a zenés műfaj olyan rangos darabjait, mint a *Zorbász*, a *görög* vagy a *Made in Hungária*. Drakuláról szóló horrorrock-operájuk egyik szerzője a színház dramaturgja, Zalán

Szentes – a Dél-Alföld legújabb színháza

Tibor József Attila-díjas költő. Színitanház néven színészképző iskolát is működtetnek.

A társulat legújabb vállalása, hogy a pazarul följújtott szentesi Petőfi Szálló ékszerdoboz szépségű színháztermét is megtölti színi élettel. Szentes ad otthont az országos rangú drámapedagógiai műhelynek, a Horváth Mihály Gimnáziumnak.

Rocquiem – balettelőadás a Dóm téren (2004)

Aida, egy örök slágerdarab a Szabadtéri műsorán (2003)

► Az utóbbi évtizedekben öröndetesen gyarapodnak a kisebb települések professzionális előadások befogadására alkalmas színházi terei. A Mórahalmi Aranyszöm Rendezvényház, a makói Hagymaház vagy a hódmezővásárhelyi Bessenyei Ferenc Művelődési Központ pódiumán jeles utazó társulatok mutatják be előadásaikat. A Dél-Alföldet nyáridőben sem hagyják magára a színpad műzsái. Magyarország legnagyobb szabadtéri színpada, az idén 90 esztendőes Dóm téri Játékok és a jelentős színházi tradíciót képviselő Gyulai Várjátékok mellett a mórahalmi Lovasszínház, a Szarvasi Vízi Színpad, a makói Hagymaház szabadtéri színpada is kikapcsolódást kínál nyári esteken.

A Dél-Alföld néptánc kultúrájának éllovasa az 1955-ben alapított Szeged Táncegyüttes. Rendszeres résztvevői a hazai és nemzetközi fesztiváloknak, bejárták egész

FORRÁS: FACEBOOK.COM

A Szeged Táncegyüttes

A Szarvasi Vízi Színpad

Európát, de vendégszerepeltek Algériában, Dél-Koreában, Etiópiában, Japánban és Kanadában is. A szervezősükben lezajló Nemzetközi Néptáncfesztivál a szegedi nyári kavalkád egyik lehangulatossabb eseménye: a világ minden tájáról idesereglett táncsoportok utolérhetetlen hangulatot varázsolnak a Napfény Városába Kárársz utcai menettáncokkal, Dugonics téri föllépéseikkel és a fesztivál nagyszabású szabadtéri gálaműsoraival.

A hazai néptánc kultúrában is megkerülhetetlen békéscsabai Balassi Táncegyüttes 1947-re vezeti vissza eredetét. Autentikus koreográfiáik mellett táncszínházi vállalkozásaik is figyelemre méltók. A makói Maros Táncegyüttes 2021-ben negyvenéves jubileumot ünnepelt. A deszki Bánát Néptáncegyüttes a hazánkban élő szerb nemzetiségi, tágabban a délszláv hagyományok életben tartója.

M. Á.

Körkép a dél-alföldi kulturális intézményekről

A művészetközvetítés fundamentumai

A Dél-Alföldön számos jelentős kulturális intézmény működik, amelyek mind a közgyűjteményi (könyvtári, múzeumi, levéltári), mind a közművelődési színtéren (a művelődési központok és egyéb közösségi terek világában) országos ismertségnek, s sajátos arculatnak és alföldi egyediségnek örvendhetnek. Így kiállításai és rendezvényei nemcsak szakmailag és tartalmilag (tudományosan, művészetileg) igényes programok, de a kultúra iránt fogékony szélesebb közönség érdeklődésére számot tartó események, amelyek a lehetséges kulturális turisztikai vonzerejük mellett értékteremtő és értékközvetítő tartalommal is rendelkeznek.

A szegedi közgyűjtemény, a Móra Ferenc Múzeum, valamint a Csongrád-Csanád megyei hatókörű intézmény fenntartásában működő kiállítóhelyek – a Fekete ház, a Kass Galéria, a Varga Mátyás színház történeti tárlat – olyan, a Tisza-parti város múltjához kötődő régészeti, történeti, néprajzi és képzőművészeti gyűjteménnyel és kiállítással bír, amelyek megtekintése révén Szeged elmúlt évszázadait ismerheti meg az odalátogató. Az állandó helytörténeti, művészettörténeti és néprajzi tárlatok mellett az időszak kiállítások is nagyszabásúak. Az elmúlt években a dinoszauruszok és az őslények letűnt világával éppúgy foglalkozott nemzetközi szakmai hátterén nyugvó szegedi kiállítás, mint az ókori Egyiptom titokzatos és az európai érdeklődő számára kevésbé ismert, s egzotikusnak ható múltjával, hiedelmeivel, tárgyaival. Legújabbán pedig – az idei nyáron – a Ferenc József osztrák császár és magyar király feleségeként közismert és a magyarok körében több mint egy évszázada roppant népszerű Sisiről (Erzsébet királynéről), illetve Rotschild Klára, az államszocializmus korának világhírű

magyar divattervezője munkásságáról láthattak időszak kiállítást a szegedi közgyűjteménybe látogatók.

Csongrád-Csanád megye székhelyén, a Szeged-Csanádi Egyházmegye központi temploma, székesegyháza, a szegedi Dóm látogatóközpontjában a helyi katolicizmus évezredes múltjának tárgyi emlékei mellett az egyházmegyei központot a trianoni békediktátum után Szegedre telepítő Glattfelder Gyula, vagy a két világháború közötti korszak legendás kultuszminisztere, Klebelsberg Kuno sírját is megtekinthetik az odaérkezők. Emellett az intézmény rendszeresen – főleg egyháztörténeti és képzőművészeti tematikájú – időszak tárlatoknak, valamint tudományos konferenciáknak, könyvbemutatóknak, közönségtalálkozóknak ad otthont, így Szeged, s a dél-alföldi régió egyik kiemelkedő kulturális, tudományos és művészeti centruma, amely a keresztény és európai értékrend elkötelezett, ugyanakkor szellemileg és felekezetiileg nyitott közvetítője is egyben.

A több mint félezer éves szeged-alsóvárosi Havas Boldogasszony-templom és a mellette lévő ferences kolostor gyűjteménye szintén egyedülálló értéke a magyar és az alföldi kereszténység múltjának. A templom egyébként a szeged-alsóvárosi születésű néprajzkutató és

A szeged-alsóvárosi templom, 1947

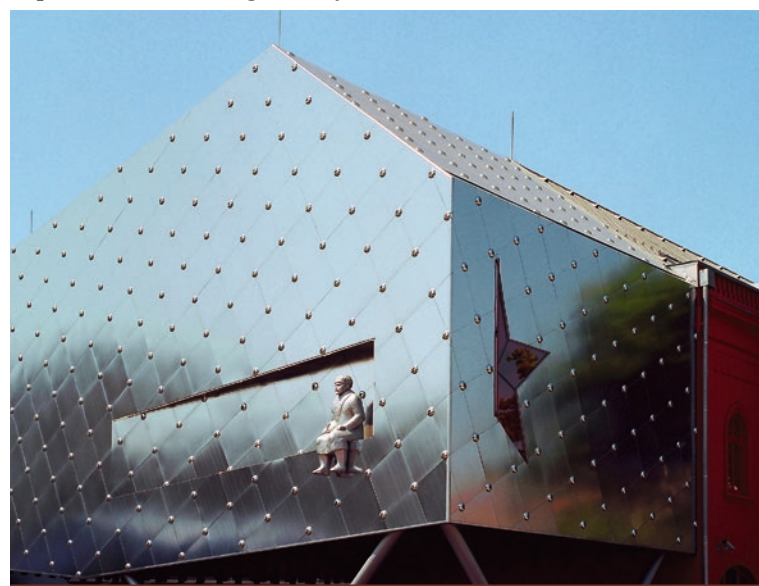

A szegedi Móra Ferenc Múzeum 1934-ben

► művészettörténész professzor, a kommunista diktatúra által meghurcolt egykori kereszténydemokrata parlamenti képviselő, Isten szolgája, Bálint Sándor állandó imádságos helye volt. Itt kell hangsúlyosan megemlíteni, hogy május elején Ferenc pápa jóváhagyta azt a dekrétumot, amely Bálint Sándor „világi hívő családapa hősies erényeiről” szól, s ezzel személyében újabb magyar, ráadásul szeged-csanádi egyházmegyei hívő boldoggá avatására készülhet a katolikus egyház. Bálint Sándor a szegedi népeletről és a magyar katolicizmus hagyományvilágáról számos, mindmáig alapvető, példás tudományos alaposságú és vaskos összegző könyvet írt. Hódmezővásárhelyen, Csongrád-Csanád megye Szeged melletti másik megyei jogú városában a Tornyai János Múzeum kiállítóhelyei és az Emlékpont kínál lehetőséget a régió múltjával való megismerkedésre. A múzeum állandó történeti-néprajzi kiállítása az őskor világától a huszadik század elejéig ívelően Vásárhelyet mutatja be, míg az országosan is egyedülálló intézmény, az Emlékpont az államszocializmus korának helyi jelenségeire fókuszál. Ez a közgyűjtemény a vidéki Magyarország egyetlen olyan történeti kiállítóhelye és kutatóközpontja – hiszen rendszeresen szervez konferenciákat, valamint

folyóiratot és könyvsorozatot jelentet meg –, amely hazánk történelmének 1945 és 1990 közötti időszakát ismereti, s megrázó állandó kiállítása mellett rendszeresen időszaki tárlatokkal igyekszik a kommunista diktatúra elfelejtethetetlen és eltörölhetetlen bűneire föl hívni az utókor figyelmét.

A hódmezővásárhelyi Alföldi Galéria állandó tárlatán a többek között Tornyai János, Endre Béla, Rudnay Gyula nevével fémjelzett dél-alföldi realista – elsősorban tájképfestészeti – hagyomány nagyjainak alkotásai tekinthetők meg. Emellett minden év októbere és decembere között a falai között kerül bemutatásra az idén hatvanhetedik alkalommal megrendezett Vásárhelyi Őszi Tárlat, amely hazánk legnagyobb (rendszeresen több mint száz alkotó munkáit föl vonultató) és a díjazotaknak a legjelentősebb anyagi elismerést juttató kortárs képzőművészeti seregszemléje.

A hódmezővásárhelyi Emlékpont

Makón a József Attila Múzeum és a nemrégiben új épületben elhelyezett, s valóban minden huszonegyedik századi lehetőséget kihasználó és igényt kielégítő városi könyvtár számos kulturális esemény színhelye. A múzeum néprajzi és történeti kiállításai mellett fenntartja sajátos József Attila-emlékhelyét – hiszen a költő a városban volt középiskolás, az akkor Csanád vezér nevét viselő gimnáziumban –, amely az alkotó atyai barátja és egyik föl fedezője, Espersit János makói ügyvéd emlékét idézi. Az irodalmi kiállítóhely jórészt József Attila életének a Maros-parti városban töltött éveit és helyi kapcsolatrendszerét mutatja be.

A szentesi Koszta József Múzeum állandó tárlatai mellett újabban a huszadik századi Magyarország emblemikus eseményeit föl idéző időszaki kiállításaival hívta föl magára a figyelmet, s került be az országos híradásokba és kulturális vérkeringésbe. Így például a Farkas Bertalanról, az első és mindmáig egyetlen magyar űrhajósról, illetve az immár hosszú évtizedek óta folyamatosan a színpadon lévő Omega együttes múltjáról készült tárlatokkal. A Csongrádi Információs Központ Csemegi

A makói József Attila Múzeum

FORRÁS: WIKIPEDIA

A békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum

Károly Könyvtár és Tari László Múzeum állandó kiállítása elsősorban a tiszai élet helyi hagyományait ismer-teti a látogatóval, de rendszeresen tartanak nagysikerű múzeumpedagógiai foglalkozásokat és különböző stí-lusú zenei rendezvényeket is.

A békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum különleges gyűjteménye a helyi szlovákság és magyarság együtt-élésének, s egymás mellett élésének tárgyi emlékein kívül jelentős képzőművészeti anyaggal rendelkezik. Állandó kiállításai a város múltjának huszonegyedik

századi látvány- és élményelemeket adó bemutatása mel-lett Munkácsy Mihály művészetét, a jórészt az Egyesült Államokban alkotott Jankay Tibor és a Petőfi Sándor másodunokatestvéreként és barátjaként is ismert Orlai Petrics Soma képzőművészeti munkásságát, valamint a helyi nyomdászati tradíciót ismertetik.

A középkori magyarországi lovagi életet és az egykori török közigazgatási központ (szandzsákszékhely) minden-napjait láttató gyulai vármúzeum mellett a településen született Erkel Ferencet, valamint Szűz Máriához kap-csolódó kegytárgyakat és Boldog Apor Vilmost – a vá-rospan több mint két évtizeden keresztül plébánusként szolgált, a szovjet megszállók által meggyilkolt vértanú győri püspököt – bemutató állandó kiállításokat is meg-tekinthetnek a Gyulán kulturális és szakrális emlékeket keresők.

A Szegedi Nemzeti Színház, a Szegedi Szabadtéri Játé-kok és a Békéscsabai Jókai Színház saját és befogadott produkciói kínálnak minőségi kulturális időtöltést a ré-gióban, a Szegedi Kortárs Balett pedig a kortárs tánc-művészet jelentős műhelye. A Szeged-Csanádi Egy-házmegye szervezésében minden év szeptemberében megrendezett – s a nemrégiben elhunyt Robert Christian Bachmann utódaként Yoon Kuk Lee által művészetiileg koordinált – Szent Gellért Fesztivál a komolyzenei kon-certek mellett tudományos ismeretterjesztő előadásokkal és egyéb művészeti programokkal is várja a közönséget.

P.

A 2018-as Szent Gellért Fesztivál egyik emlékezetes hangversenye a szegedi dómban

Bálint Sándor néprajzi látásmódja

Teremtett világ és kultúra egysége

Bálint Sándor a vallási kultúra első komoly hazai kutatója volt. Ennek vizsgálatát anyai örökségének tekintette. Másik fontos kutatási területe Szeged története, művelődés-, építészet- és irodalomtörténete, hangsúlyosan néprajza volt, amelyet apai örökségének tartott. Mindkét területen maradandót alkotott. Újfajta tudományközi látásmódja ma is meghatározó a néprajzkutatásban.

Bálint Sándor munkásságát nem lehet korától és társadalmi közegétől függetleníteni. A 20. század első felének kérdései, problémálatásai és közbeszédben használt fogalmai rá is hatottak, ugyanakkor tudományos munkássága sok tekintetben el is tért kortárs környezetétől, máig továbblépési alapot biztosítva az újabb nemzedékek számára.

A népi kultúra, a népművészet felfedezése

A népművészet „a népi kultúra sajátos területe, amely a mindenkori történeti, társadalmi, gazdasági, kulturális tényezők bonyolult összefüggésrendszerében alakult.” (Verebélyi Kincső) Visszatérő az egyes korszakok, művészeti, politikai, ideológiai irányzatok nemzetfelfogását, változó esztétikai ízlését is. A népművészet a kultúra differenciálódásakor jelent meg, vagyis amikor a különböző társadalmi csoportok műveltsége elkülönül egymástól. Ez a 18. századtól figyelhető meg, ezért a kutatók nagy része ekkorra teszi a népművészet kezdetét. A 19. században a formálódó néprajzkutatásban a népi kultúra nem kötődött etnikumhoz. Az adott etnikumot a kulturális jelenségek/állapotok csupán időleges hordozójának tekintették. Kulturális

haladásban, fejlődésben gondolkodtak. Ezt a megközelítést erősítette a 18. századra visszanyúló „hungarus” tudat is, amely az intézményszerű néprajzban az 1890-es évek elejéig éreztette hatását. A népi kultúrát a Magyar Korona Országainak többnemzetiségű világára vonatkoztatták, és nem kizárólagosan a magyar népi

kapcsolódott a Monarchia keretében megjelenő gazdasági és kulturális önreprezentációkhoz. Kiformálódott egy másik népi kultúrafelfogás is, amely „etnicizálta” a népi kultúra fogalmát, vagyis a magyar népi kultúra elemeit elkülönítette a többi néptől. Hasonló „etnicizáló” kultúrafelfogás a magyarországi nemzetiségeknél is lezajlott. Ezek háttérében a 18. századtól induló nemzetté válás, nemzeti tudat kialakulása és a szekularizáció állt. Ebben a folyamatban a nemzethez való tartozás vált elsődleges identitássá, a rendi és vallási csoport- és önmeghatározásokkal szemben. A népi kultúra etnikus megközelítése a két világháború között került fővonalba, összhangban az etnicitás gondolatának közép- és kelet-európai általános társadalmi felértékelődésével.

A csépai halottlító sírjánál
(1979. október 25.)

A népet új szemléletű kutatása

Bálint Sándor kutatásainak újdonsága, hogy az adatok precíz összegyűjtésén túl a vizsgált jelenséget a társadalmi közegébe helyezi, ezen belül értelmezi. A „népi” fogalma nála a szó eredeti jelentéséhez igazodva nemcsak a paraszti réteget, hanem az egész népet jelentette. A *Karácsony, húsvét, pünkösd* című könyve előszavában ezt így fogalmazta meg: „Könyvünk nép-fogalma nem korlátozódik kizárólagosan a parasztnépre, hanem kiterjed az egész számba vett emberközösségre, társadalomra, minden osztályára és rétegére, amennyiben szakrális hagyományokat, hagyományoszerű jelenségeket őriz, illetőleg osztózni kíván bennük.” Tudományos „áttekintései” – ahogyan ő fogalmazott – révén megismerhetjük a téma történelmi háttérét,

KÉPEK FORRÁSA: MÓRA FERENC MÚZEUM, BÁLINT SÁNDOR HAGYATEKA

európai művelődéstörténetbe ágyazva. A naplójegyzéseiből készült *Breviáriumban* személyesebb hangvételben is megfogalmazta, hogy számára miként jelenik meg az európai művészetnek a népire történő hatása: „*A népművészet a maga naív-heroikus módján éppúgy summáz, mint Dante, vagy Aquinói Szent Tamás: fölcillannak benne, sőt elevenen élnek, utánozhatatlan helyi jelleggel, az autonómia halhatatlan európai készségével mutatkoznak meg a nagy inspirációk, így a román nyugalma, a gótika szárnyalása, a reneszánsz virágzó kedve, a barokk organizmusa, a biedermeier otthonossága. Sosem utánoznak, hanem benne vannak, átélnek és megköltötenek: bachi hálaadással és mozarti gráciával hajtogatnak valamit, ami az evangéliumi elásott kincshez, azaz Európa lényegéhez, a forma és tartalom egyensúlyának csodájához tartozik.*”

A népi vallásosság esetében vizsgálta az egyházi eredetű (liturgikus) és népi fogantatású (paraliturgikus) elemeit is. Ezzel bemutatta azt is, hogy a népi kultúra nem homogén és nem mentes a kölcsönhatásoktól sem, vagyis nem lehet az urbánus s a népit élesen elválasztani egymástól, nem lehet kettős vagy torlódott társadalomról beszélni. Ezek ugyanis hatottak egymásra, a népi kultúrába is sok „kívülről” érkező elem került be, amelyek lehettek például ipari tömegtermékek (többek között szentek szobrai, emlékbögrék), vagy városban kapható árucikkek is. Ugyanakkor ezek szervesültek a népi kultúrába. Ez a felfogás élesen különbözik a korábbi vallási néprajzi felfogástól, amely csak azt tartotta a vallási néprajzba tartozónak, ami népi eredetű, vagy pedig a papi, egyházi rendelkezések népi „átalakítása” (Szendrey Zsigmond). Fél Edit mutatott arra rá, hogy Bálint Sándor volt az első, aki nemcsak az ünnepek köré fűződő szokásanyagot gyűjtötte össze, hanem azt is vizsgálta, hogy az egyházi ünnepek mit jelentenek az emberek számára, milyen helyet foglal el a kereszténység a gondolat- és érzélemvilágukban, mit valósítanak meg belőle. Legszebb példája ennek a *Boldogasszony vendégségében* című kötete,

amely a hazai máriás kegyhelyek egyfajta lelki útikalauza. Bálint Sándor tudományos megközelítésének újszerűsége abban ragadható meg, hogy az adatokat elhelyezte azok társadalmi közegében.

A népi vallásosság esetében az is fontos megállapítása volt Bálint Sándornak, hogy a népi gondolkodásban a transzcendencia pragmatista, célirányos törekvéseket is szolgál, vagyis nemcsak a túlvilági üdvösséget igyekeznek elér-

Nagy Bence Pál tápai gazda társaságában

ni általa, hanem a földi boldogulásukat is igyekeztek elősegíteni. A kettő közötti határ elmosódik. Mindez az élet minden területén megfigyelhető volt, hiszen a vallásosság az élet egészét áthatotta. „*A népi vallásosságot kifejező gondolkodásmód ezt a kettősséget tükrözi, mely »az egyik szemem a földön, a másik az égen« szemlélet kettős optikájában nyilvánul meg*” – írta Erdélyi Zsuzsanna.

„*A népnél a vallásnak a pusztá léthez tapadó funkciója alapvetőbb, mint bármely más társadalmi rétegnél. A paraszti életben a vallás személyes erőinek befolyásoló tevékenysége nélkül elképzelhetetlen volt a lét fönntartása, a gazdálkodás, a földművelés, az állattenyésztés eredményessége. Őseink tudatosan bástyázták körül magukat szentjeik seregével. Donát, Flórián, György, Izidor, Jakab, Orbán, Simon, Vendel szobrai nemcsak a határban vigyázkódtak – ahogy egyik öregasszonyunk mondta –, hanem az égi központban is, mint valami vezetőségi testület tagjai végezték a közösséget szolgáló feladataikat. Így húzódhattak be a vallási tudat irracionális, misztikus formái a köznapit tudat formái közé. At- meg átszőtték azokat, akárcsak a mindennapok életét,*

s kihámozhatatlanul beleépültek” – világított rá Bálint Sándor nyomán Erdélyi Zsuzsanna. Ezért nélkülözhetetlenek a szentek tiszteletét bemutató, *Ünnepi kalendárium* címmel megírt kötetei.

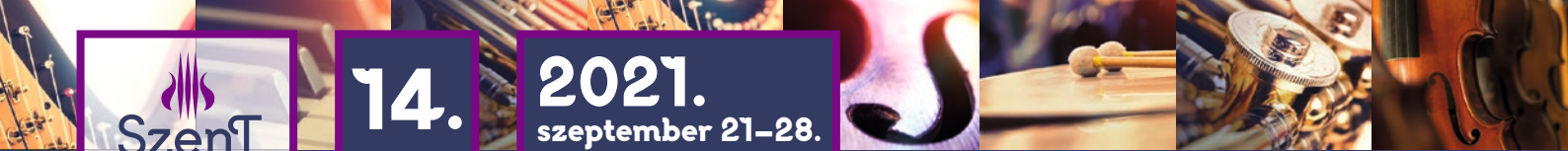
Bálint Sándor ösvényén

Bálint Sándor által írt művek a vallásos néphagyománykör modern szemléletű értelmezésének alapjául szolgálhatnak. Munkái nélkül a mai vallási

jelenségek is nehezen lennének értelmezhetőek. A mai valláskutatásban a diszciplínák közötti merev határok eltűntek, ezáltal olyan „határtémák” is vizsgálat tárgyává váltak, amelyek a hagyományos néprajzi felfogásban nem számítottak néprajz illetékességi körébe. Olyan források is (pl. ponyva, sokszorosított kisgrafika/szentkép) fontossá váltak, amelyek gyűjtése korábban nem volt (annyira) jelentős. Bálint Sándor a népi kultúráról folyamatmodellekben gondolkodott, azt komplex módon vizsgálta.

Megmaradt történeti látásmódja, ehhez társult az életet, kultúrát egységben látó szemlélete (holisztikus látásmódja). Kutatói módszerét a *Karácsony, húsvét, pünkösd* című könyvének előszavában foglalta össze: „*Előadásunkban komplex jellemzésre törekedtünk: a nagyünnepek hagyományvilágát, illetőleg népi élményét mindig iparkodtunk beleágyazni a hazai liturgia és ikonográfia, továbbá a patroci-niumkutatás és épületes irodalom világába, de a kínálkozó közép-európai, sőt még nagyobb összefüggésekbe, kultuszáramlatokba is. Lehetőségeinkhez képest szem előtt tartottuk a magyar, illetőleg hazai művészet és településtörténet, honismeret, irodalom és folklór: népkönyvek, ponyvairatok gazdag televényének tanulságait és kapcsolatait, felhasználva a szomszédos népek szakkutatásának számunkra elérhető eredményeit is.*” Ez a mindenre kiterjedő látásmódja, az egyes vizsgált kutatási témának saját társadalmi közegében történő értelmezése, illetve az általa összegyűjtött, számos rendkívül jelentős adat és a hozzá kapcsolódó értelmezés az őt követő generációk kutatásainak alapjául szolgálhat.

GLÄSSERNÉ NAGYILLÉS ANIKÓ

14.**2021.**
szeptember 21–28.

Nemzetközi **zenei** fesztivál

www.szentgellertfesztival.hu

Művészeti igazgató: Yoon Kuk Lee

2021. szeptember 21. (kedd) 19.30

SZÉKESEGYHÁZ

Anima Musicae Kamarazenekar
Kokas Katalin (hegedű)**Válogatott darabok Haydntól és Mozarttól****2021. szeptember 22. (szerda) 19.30**

DÓM LÁTOGATÓKÖZPONT

Baráth Emőke (szoprán)
Virág Emese (zongora)
Palojtay János (zongora)**Dalok és zongoraművek Lisztől és Debussytól****2021. szeptember 23. (csütörtök) 19.30** DÓM LÁTOGATÓKÖZPONT**Kelemen Kvartett**
Várjon Dénes és Simon Izabella (zongora), **Kokas Dóra** (gordonka)**Válogatott darabok Haydntól, Bartóktól, Mendelssohntól és Brahmtól****2021. szeptember 24. (péntek) 17.00**GÁL FERENC EGYETEM
KLEBELSBERG TEREMTudományos előadások a tudomány és a zene kapcsolatáról
Prof. Dr. Janka Zoltán és Prof. Dr. Párducz Árpád előadásában**2021. szeptember 24. (péntek) 19.30**

SZÉKESEGYHÁZ

Kelemen Kvartett
Benda Quartet**Válogatott darabok Schuberttől, Janáček-től és Mendelssohntól****2021. szeptember 25. (szombat) 19.30**

SZÉKESEGYHÁZ

Anima Musicae Kamarazenekar
Szauer Bianka (hárfa), **Lanczkor-Kocsis Krisztina** (fuvola), **Kokas Dóra** (cselló)**Válogatott darabok Mozarttól és Haydntól****2021. szeptember 27. (hétfő) 19.30**

DÓM LÁTOGATÓKÖZPONT

Horti Lilla (szoprán), **Kerényi Mariann** (zongora), **Jakub Černohorský** (hegedű), **Alexandr Starý** (zongora)**Zongoraszonáták és válogatott dalok Debussytól, Schumann-tól, Janáček-től és Strausstól****2021. szeptember 28. (kedd) 19.30**

DÓM LÁTOGATÓKÖZPONT

Molnár Levente (bariton)
Ráfi Balázs (zongora)**Válogatott dalok Schuberttől**

A koncertek INGYENESEN látogathatók, de a részvétel védettségi igazolványhoz kötött. Kérjük, hogy részvételi szándékát az info@regio10.hu email címre küldött e-maillal jelezze.